Y Grŵp Trawsbleidiol ar Anabledd
Cadeirydd: Mark Isherwood AS
19eg Mai 2020, 4pm-5pm
Rhith-gyfarfod

Yn bresennol: Mark Isherwood AS (Senedd Cymru), Melanie Andrews (Cymdeithas Clefyd Niwronau Motor), Chris Bennett (Cymdeithas Clefyd Niwronau Motor), Karen Berrell (Joining the Dots), Tracey Blockwell (Disability Advice Project), Dave Bracher (Cymdeithas Anafiadau Asgwrn Cefn), Carmel Condon (Senedd Cymru), Lorraine Cosgrove (Versus Arthritis), Monique Craine (Monique's Coaching and Consultancy Services), Wayne Crocker (Mencap Cymru), Tony Crowhurst (Disability Advice Project), Nathan Davies (Unigolyn), Rhian Davies (Anabledd Cymru), Kripen Dhrona (British Polio Fellowship), Irina Erchova (Prifysgol Caerdydd), William Fawcett (Unigolyn), Sara Flay (Grŵp Legacy International), Mandi Glover (Anabledd Cymru), Simon Green (Clymblaid Pobl Anabl Pen-y-bont ar Ogwr), Tom Hall (BLESMA), Annette Hewitson (Cyngor Sir Wrecsam), Willow Holloway (Autistic UK), Ceridwen Hughes (Same but Different), Julian John (Delsion Delsion), Megan John (Anabledd Cymru), Debbie Johnson (PSS), Gary Jones (Gwasanaeth Asesu Gyrru a Symudedd Cymru), Susanne Jones (Adra), Petra Kennedy (Sefydliad y Deillion Merthyr Tudful), Grace Krause (Anabledd Dysgu Cymru), Maureen Lee (Cymdeithas Tai First Choice), Cath Lewis (Plant yng Nghymru), Louise McGrath (Cyngor Cymru i Bobl Fyddar), Shelley McGuire (Newport Arthritis Support), Terry Mills (Uno'r Undeb), Nathan Owen (RNIB), Trevor Palmer (Anabledd Cymru), Tessa Polniaszek (Thinking Diversity CIC), Joe Powell (Pobl yn Gyntaf Cymru), Grace Quantock (Unigolyn), Sarah Rees (Senedd Cymru), Zoe Richards (Anabledd Dysgu Cymru), Angharad Roberts (Grŵp Llandrillo Menai), Tricia Roberts (Fforwm Anabledd Sir y Fflint), Karen Robson (Action on Hearing Loss), Simon Rose (Anabledd Dysgu Cymru), Adele Rose-Morgan (Joining the Dots), Deborah Shaffer (Fair Treatment for the Women of Wales), Stephanie Shobiye (Autistic UK), Kelly Stuart (Pobl yn Gyntaf Cymru), Alison Tarrant (Unigolyn), Jan Thomas (Fforwm Anabledd Sir y Fflint) Fforwm Anabledd), Megan Thomas (Anabledd Cymru), Folkert Ve enstra (Accessibility Powys), Jill Wadley (Unigolyn), Melanie Warburton (Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf), Andrea Wayman (Elite Supported Employment), Kat Williams (Autistic UK), Owen Williams (Cyngor Cymru i'r Deillion), Rachel Williams (Parkinson's UK – Cymru), Mark Wilson (UCU Cymru), Rebecca Phillips (Cyngor Cymru i'r Deillion – Cofnodion).

Ymddiheuriadau:Vin West

1. Croeso a Chyflwyniadau

Croesawodd y Cadeirydd y grŵp i gyfarfod rhithwir cyntaf y Grŵp Trawsbleidiol ar Anabledd.

Hysbysodd MI y grŵp ei fod wedi cael arweiniad o ran y pandemig Covid-19 a Gwasanaethau Cymdeithasol Oedolion gan Jane Hutt AS, sef arweiniad am y newidiadau a wnaed i Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 gan Ddeddf Coronafeirws 2020.

CYFLWYNIADAU:

1. Llacio'r cyfyngiadau symud a'r effaith ar bobl anabl – Rhian Davies, Anabledd Cymru.

Tynnodd RD sylw at bwysigrwydd gwneud yn siŵr bod pobl anabl yn rhan o'r broses gynllunio wrth i Gymru lacio'r cyfyngiadau symud yn sgil y Coronafeirws, er mwyn sicrhau na wahaniaethir ymhellach yn

erbyn pobl anabl. Cyfeiriodd RD yn benodol at ddwy o ddogfennau Llywodraeth Cymru, sef **'Arwain Cymru allan o'r pandemig Coronafeirws' a 'Llacio'r cyfyngiadau ar ein cymdeithas a'n heconomi'**.

O ran y ddogfen 'Arwain Cymru allan o bandemig y Coronafeirws', nododd RD fod dogfen Llywodraeth Cymru yn ymrwymo i sicrhau bod materion ac ystyriaethau ynghylch cydraddoldeb yn cael eu hystyried. Fodd bynnag, mae'n cyfeirio'n bennaf at Ddeddf Cenedlaethau'r Dyfodol. Er mwyn cefnogi pobl anabl i'r graddau eithaf, mae angen dwyn cydraddoldeb a hawliau dynol i ystyriaeth ac yn benodol, Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau Pobl Anabl. At hynny, tynnodd RD sylw at yr iaith a ddefnyddir yn y ddogfen, sy'n cyfeirio at bobl fel bod yn 'agored i niwed', 'dan anfantais' ac 'ar y cyrion'. Mae pobl anabl eisiau cael gwared ar dermau o'r fath ac yn hytrach, canolbwyntio ar y rhwystrau y mae cymdeithas yn eu creu.

Soniodd RD am yr anghysondebau o ran y llythyron at bobl ddylai warchod eu hunain. Cafodd rhai pobl y llythyron, ond roeddent yn teimlo nad oedd angen iddynt warchod eu hunain, ac i'r gwrthwyneb. Dywedodd hefyd bod llawer o ofn a phryder ynghlwm â gorfod gwarchod eich hun, a chael eich ystyried yn berson sy'n agored i niwed.

O ran llacio'r cyfyngiadau symud, ymddengys bod y dull gweithredu cyfredol yn ffafrio cefnogi pobl ifanc a phobl heini i ddychwelyd i'r gwaith, ac yn parhau i warchod pobl hŷn a'r rheini sydd â chyflwr iechyd presennol. Mynegodd RD ei phryder y bydd y cyfyngiadau symud yn effeithio ar bobl anabl yn hirach nag unrhyw un arall, ac yn creu pryder pellach o ran pa mor gynaliadwy yw cadw pobl wedi'u hamddiffyn. Mae angen i'r mesurau newydd ddwyn namau gwahanol i ystyriaeth, a'r modd y mae pobl yn rhyngweithio â'r amgylchedd a chymdeithas yn gyffredinol.

Teimlai RD fod dull gofalus Llywodraeth Cymru o lacio'r cyfyngiadau symud yn rhoi amser i bobl fod yn rhan o'r broses gynllunio. Mae angen i bobl anabl chwarae rhan lawn yn y broses o lywio a dylanwadu ar bolisïau.

Mae Anabledd Cymru wedi bod yn lobïo ers tro i Lywodraeth Cymru ymgorffori Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau Pobl Anabl yng nghyfraith a pholisi Cymru, a dyma'r amser i fod wrthi'n gwneud hynny. Dylid sicrhau bod hawliau pobl anabl yn cael eu hystyried a'u rhoi ar waith.

Gorffennodd RD trwy dynnu sylw at rai o'r meysydd gwaith sy'n gofyn am flaenoriaeth, wrth i Gymru lacio'r cyfyngiadau symud:

- adfer y dyletswyddau sydd gan awdurdodau lleol o dan Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant Cymru
- mynd i'r afael ag allgáu digidol
- mynediad at siopa
- sicrhau y gall pobl anabl weithio gartref.
- mae diweithdra yng Nghymru wedi dyblu – rhaid i gynlluniau cyflogaeth sy'n rhoi cefnogaeth i bobl ddychwelyd i'r gwaith gynnwys pobl anabl.
- gwneud yn siŵr bod mesurau cadw pellter cymdeithasol yn cael eu rhoi ar waith o ran trafnidiaeth, addysg, chwaraeon, hamdden, diwylliant a thwristiaeth – gan ddwyn profiadau bywyd pobl i ystyriaeth, a sut mae gwahanol namau yn rhyngweithio ag eraill.

Ychwanegodd RD y bydd y materion hefyd yn cael eu trafod yn y Fforwm Cydraddoldeb Anabledd, o dan Gadeiryddiaeth Jane Hutt AS, y Dirprwy Weinidog a'r Phrif Chwip.

2. Taliad o £500 i weithwyr gofal – Rhian Davies, Anabledd Cymru.

Tynnodd RD sylw at y diffyg eglurder ynghylch cyhoeddiad Llywodraeth Cymru am daliad bonws o £500

i staff gofal. Mae Anabledd Cymru o’r farn y dylai cynorthwywyr personol sy'n cael eu recriwtio drwy daliadau uniongyrchol hefyd gael y taliad bonws, ac mae wedi codi'r mater gyda Llywodraeth Cymru. Nid oes penderfyniad wedi'i wneud hyd yn hyn.

3. Effaith pandemig y Coronafeirws ar bobl ag anableddau dysgu – Joe Powell, Pobl yn Gyntaf Cymru.

Rhoddodd JP wybod i’r Grŵp y bu’n gofyn i'w aelodau a'r bobl y mae’n eu cefnogi am eu profiadau o bandemig y Coronafeirws.

Gofynnwyd 4 cwestiwn:

1. Pa effaith mae’r sefyllfa wedi'i chael ar y sefydliad a'r staff
2. Pa effaith mae'r sefyllfa wedi'i chael ar y bobl y maen nhw'n eu cefnogi
3. Pa strategaethau a gweithgareddau sydd wedi’u rhoi ar waith
4. Unrhyw faterion eraill yn ymwneud â phobl sy’n gwarchod eu hunain.

Roedd y canlynol ymhlith y prif ganfyddiadau:

- teimlai’r rhan fwyaf o bobl yn ynysig ac yn unig
- rhai yn ei chael hi’n anodd cofio'r rheswm dros y cyfyngiadau symud
- pobl yn ceisio lladd eu hunain
- ymosodiadau ar weithiwyr cymorth
- diffyg eglurder ynghylch y taliad o £500
- profiadau cymysg o weithwyr cymorth, rhai yn mynd i mewn i gartrefi ac eraill ddim yn gwneud hynny
- anhawster cael mynediad at siopa ar-lein
- dryswch ynghylch y datganiadau gan Lywodraeth Cymru a San Steffan
- sôn am bobl yn datblygu sgiliau TG a sgiliau arwain newydd

Dywedodd JP nad oedd unrhyw beth sylweddol yn cael ei hysbysu o ran pobl sy’n gwarchod eu hunain. Bydd Pobl yn Gyntaf Cymru yn cyhoeddi adroddiad ar bob cam o'r argyfwng, a chytunodd JP i’w rannu gyda'r grŵp.

Ychwanegodd fod yr adroddiad llawn ar gael ar eu gwefan.

4. Gwybodaeth ynghylch pobl sy’n gwarchod eu hunain rhag y feirws, a chael mynediad at wybodaeth – Zoe Richards, Anabledd Dysgu Cymru.

Yn y lle cyntaf, rhoddodd ZR wybod i’r grŵp bod Anabledd Dysgu Cymru, Anabledd Cymru, Pobl yn Gyntaf Cymru, Fforwm Rhieni Cymru Gyfan a Mencap Cymru wedi ysgrifennu at Brif Weinidog Cymru i ddechrau i amlinellu’r pryderon o ran pa mor anhygyrch yw’r llythyrau ynghylch gwarchod eich hun, a anfonir at bobl ag anableddau dysgu.

Tynnodd ZR sylw at rai o'r materion ategol a gyflwynwyd mewn llythyr ar y cyd at y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol:

- Dim rhesymeg sy’n sail i'r rhai sy'n cael llythyr am warchod eu hunain a'r rhai nad ydynt yn ei gael, ac mae yna ddryswch ynghylch pwy sy'n agored i niwed a phwy ddylai fod yn gwarchod eu hunain, gyda gwahanol elfennau o gefnogaeth ar gyfer y naill gategori a’r llall.

- Nid yw rhai pobl sy’n rhieni i blant anabl wedi cael llythyr ynghylch gwarchod eu hunain, ac mae hynny'n peri problem benodol i rieni sy'n gweithio gan nad ydyn nhw'n gallu cael mynediad at rywfaint o'r gefnogaeth sy'n cael ei chynnig, na chymryd amser i ffwrdd o'r gwaith.

- Mae llawer o bobl ag anableddau dysgu wedi symud i ffwrdd o'u cyfeiriad cofrestredig i aros gyda ffrindiau neu berthynas sy'n gallu eu cefnogi'n well yn ystod yr amser hwn. Fodd bynnag, o ganlyniad i hynny, nid ydynt yn gymwys i'r gefnogaeth a gynigir yn y llythyr ynghylch gwarchod eu hunain, fel siopa blaenoriaeth neu flychau bwyd gan awdurdodau lleol.

- Deall eich hawliau fel person ag anabledd dysgu os ydych chi'n byw gyda phobl eraill sy'n gwarchod eu hunain, a’r modd y mae hynny'n effeithio ar eich bywyd, yn enwedig mewn cartref grŵp, neu sefyllfa o fyw mewn tŷ â chymorth. Methu arfer eich hawliau oherwydd y bobl rydych chi'n byw gyda nhw.

- Cefnogi lles meddyliol yn ystod y 12 wythnos. Yr hyn sydd ar gael i bobl sy'n gwarchod eu hunain, a beth yw statws y rheini sy'n gwarchod eu hunain o ran cael mynediad cyflym at frechlynnau. Pan gynhyrchir brechlynnau, tybed a fydd pobl ag anabledd yn y grŵp blaenoriaeth ar gyfer cael eu brechlynnu.

Daeth ZR i ben drwy roi gwybod i’r grŵp eu bod yn dal i aros am ateb i'r llythyr, ac am fersiwn *EasyRead* o’r llythyr sy’n rhoi gwybod i bobl am warchod eu hunain.

5. Sylwadau a Chwestiynau

Rhoddodd MI wybod ei fod wedi cael llawer o ohebiaeth gan bobl yn tynnu sylw at y problemau y maen nhw’n eu profi, er enghraifft pobl sydd wedi colli eu golwg sy’n cael trafferth i gadw pellter cymdeithasol a chael mynediad at siopa ar-lein, a rhieni plant ag anghenion difrifol a chymhleth sy’n parhau i fod heb gefnogaeth, ac y gwrthodir mynediad at hybiau iddynt.

1. Pa awdurdodau lleol sydd wedi rhoi’r hawddfreintiau ar Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) ar waith yn ymarferol?

Ymatebodd RD: Nid oedd hi'n ymwybodol bod y wybodaeth ar gael. Pwysleisiodd Llywodraeth Cymru yn eu chanllawiau wedi'u haddasu, ei bod am i awdurdodau lleol fynd cyn belled ag y bo modd i barhau i roi'r ddeddf ar waith. Cytunodd RD i ddarganfod a oes cynllun.

2. Mae prosiectau diweithdra yn wynebu heriau enfawr oherwydd bod y bobl anabl y gwnaethant eu cefnogi i mewn i fyd gwaith yn gorfod cystadlu i raddau mwy nag erioed. Mae’n bwysig bod y cynllun Mynediad i Waith yn atebol yn ystod y cyfnod o ddychwelyd i'r gwaith. Yn ystod cyfnod y cyfyngiadau symud, nid oedd y cynllun Mynediad i Waith wedi prosesu unrhyw geisiadau newydd ar gyfer pobl anabl ac mae'r adran gyfan wedi'i symud i ymdrin â cheisiadau am Gredydau Cynhwysol. Mae nifer o bobl sy’n cyflawni eu swyddi, ond nad ydynt yn cael eu cefnogi drwy'r grant.

Ymatebodd ZR: Mae Anabledd Dysgu Cymru yn cynnal gwaith ar gyfer y prosiect Ymgysylltu i Newid, gan edrych ar sut olwg fydd ar fyd gwaith wrth i Gymru ddod allan o gyfnod Covid. Byddan nhw’n ysgrifennu at Ken Skates AS. Croesawodd ZR fewnbwn y Grŵp.

3. Mae RNIB a Chŵn Tywys Cymru yn galw am gyflwyno Cod Cwrteisi Coronafeirws i alluogi pobl i gadw pellter cymdeithasol diogel.

Awgrymodd MI y dylid rhoi copi o'r ddogfen iGymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, ac Arweinwyr

Cynghorau.

4. Pryderon bod triniaethau canser yn cael eu gohirio, ac mae hynny'n arwain at fod pobl yn teimlo'n bryderus, ac yn creu ôl-groniad.

5. Pryderon a godwyd ynghylch yr effaith o ran iechyd meddwl defnyddwyr gwasanaethau, yn enwedig y rheini sydd wedi cael eu hannog i fyw'n annibynnol, ac sydd bellach wedi colli'r gallu i wneud hynny. Mae angen iddynt fagu eu hyder eto

6. Mae pryder y bydd y gwirfoddolwyr sydd wedi bod yn cefnogi pobl yn eu cymunedau yn diflannu ar ôl y cyfyngiadau symud. Mae angen edrych ar ffyrdd o annog y gwirfoddolwyr i barhau.

Awgrymodd MI y dylai'r grŵp fynd ar drywydd hyn gyda Chyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru a'r Cynghorau Gwirfoddol Sirol.

7. Mae pobl â dyslecsia, dyspracsia neu ADHD yn aml yn hunangyflogedig, a gallant ei chael yn anodd hawlio cymorth ariannol a gallant fod ar ei hôl hi gyda gwaith papur. Mae pryder na fyddan nhw'n gallu hawlio cymorth heb gefnogaeth.

Ymatebodd ZR: Dywedodd fod gan Iechyd Cyhoeddus Cymru ymgyrch newydd yn ymwneud ag iechyd meddwl yng Nghymru yn ystod cyfnod y Covid.

8. Mae Plant yng Nghymru yn awyddus i gasglu profiadau rhieni â phlant anabl a sefydliadau sy'n eu cefnogi, i helpu i lywio eu hymateb i'r Pwyllgor Plant a Phobl Ifanc mewn Addysg.

Mae MI yn ysgrifennu at y Gweinidog Addysg ar hyn o bryd. Cytunodd i gopïo Plant yng Nghymru yn yr e-bost.

9. Mae Llywodraeth y DU yn awyddus i ymgorffori'r hawl i weithio gartref yn dilyn cyfnod y Coronafeirws. Efallai bod hynny'n rhywbeth y gellid ei gyflawni yng Nghymru.

Ymatebodd RD – dylai gweithio gartref gael ei gynnwys o dan addasiadau rhesymol, ond mae'r ceisiadau hynny'n aml yn cael ei wrthod. O ystyried y profiad torfol o weithio gartref ar yr adeg hon, bydd yn haws iddynt ddadlau dros hynny.

10. Mae cyfran fawr o blant anabl yn cael cefnogaeth un i un. Os yw'n rhaid i staff barhau i gadw pellter diogel, sut fydd plant yn cael mynediad at addysg? Nid oes modd i bawb gael mynediad at addysg ar-lein. A oes perygl i Gymru ddilyn Lloegr a pheidio â sicrhau bod cefnogaeth ariannol yn gyfrifoldeb cyfreithiol?

6. Camau y cytunwyd arnynt:

- RD i geisio eglurder o ran pa awdurdodau lleol sydd wedi rhoi'r hawddfraint ar Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) ar waith, a gofyn a oes cynllun ar waith.
- cysylltu â Chyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru a Chynghorau Gwirfoddol Sirol i annog gwirfoddolwyr cymunedol i barhau ar ôl y cyfyngiadau symud.
- ysgrifennu at yr Adran Gwaith a Phensiynau i dynnu sylw at y pryderon ynghylch y broses Mynediad i Waith, gan sicrhau y bydd y gwasanaeth yn cefnogi pobl anabl yn y modd cywir, wrth i'r cyfyngiadau ar symud gael eu llacio yng Nghymru. ZR i gynnwys hynny hefyd yn ei llythyr at Ken Skates MS.

6. Y cyfarfod nesaf

Disgwylir i'r cyfarfod nesaf gael ei gynnal cyn pen mis. Y dyddiad a’r amser i'w cadarnhau.

Bydd y cyfarfod nesaf yn cynnwys cyflwyniad gan Jane Hutt AS, y Dirprwy Weinidog a’r Phrif Chwip.